

Sabiha
Sertel

Roman Gibi

SABIHA SERTEL
ROMAN GIBİ

Can Çağdaş

© 2015, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ant Yayınları, 1969

Can Yayınları'nda 1. basım: 2015

2. basım: Şubat 2019, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Cem Alpan

Yayına hazırlayan: Emre Taylan

Düzeltilen: Ebru Aydın, Mert Tokur

Mizanpaj: M. Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Dalgıç İş Merkezi No: 3 Kat: 2

Topkapı-Zeytinburnu

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-2705-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750727054

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

SABIHA SERTEL
ROMAN GIBI

ANI

Sabiha Sertel'in Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Davamız ve Müdafaamız (Zekeriya Sertel'le birlikte), 2015

SABIHA SERTEL, 1895'te Selanik'te doğan Sabiha Sertel, Osmanlı İmparatorluğu'nun Selanik'i kaybettiği Balkan Savaşı'nın ardından ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etti. 1915'te Zekeriya Sertel'le evlendi. 1919'da ABD'ye giderek Columbia Üniversite'sinde Sosyoloji Bölümü'nün derslerini takip etti. Kendi ifadesiyle "cins bilinci"nin yanında "sınıf bilinci"ni edindi. Türkiye'ye döndüğünde pek çok dergi ve gazetenin çıkışında önemli roller oynadı. *Cumhuriyet*, *Büyük Mecmua*, *Resimli Ay*, *Sevimli Ay*, *Yeni Edebiyat*, *Tan* gibi gazete ve dergilerde yazdı. Özellikle *Tan* gazetesinde yürüttüğü demokrasi mücadelesi 4 Aralık 1945'teki Tan Matbaası Baskını'yla son buldu. Türkiye'de kendi imzasıyla yayımlanan son yazısı 3 Aralık 1945 tarihli *Tan* nüshasındaki "Muvafakatin Feryadı"ydı. Zekeriya Sertel'le beraber 1950'de bir daha dönememek üzere yurtdışına gitti. 3 Eylül 1968'de Bakü'de öldü. Mezarı hâlâ oradadır.

İçindekiler

Sabiha Sertel Kimdi?	11
Önsöz	13
I Hayata Giriş	17
II Amerika'da	41
III Yurda Dönüş	63
IV <i>Resimli Ay</i> Devri	79
V Politik Hayatta	159
VI Harp Yıllarında Türkiye	189
VII Harp Sonlarında Türkiye	237
VIII <i>Görüşler</i> Dergisi	271
IX Tan Olayları	285
X Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve Tevkifler	301
XI İnsan Hakları Cemiyeti	325
XII Provokasyonlar Devam Ediyor	337
XIII Memleketimin İnsanlarına	355

Sabiha Sertel Kimdi?

Sabiha Sertel, Türkiye'nin ilk profesyonel kadın gazetecisiydi. 1895'te Selanik'te doğdu. Babası, annesini şeriat hukuku altında fevri bir sebeple boşadıktan sonra zor bir çocukluk geçirdi. 20 yaşındayken evlendi. Eşi Zekeriya Sertel, basın adamıydı ve ileride *Cumhuriyet*, *Resimli Ay* ve *Tan* gibi Türkiye'ye damgasını vuracak gazete ve dergiler kuracaktı. Sabiha, Zekeriya'nın etkisiyle gazeteciliğe yöneldi.

Sabiha Sertel solcuydu. Komünist fikirlerle ilk yoğun tanışması, 1919-23 yılları arasında New York'ta, Columbia Üniversitesinde okurken oldu. ABD'nin farklı yerlerinde Türk ve Kürt işçilerini örgütlemekle uğraştı. Türkiye'ye döndükten sonra Nâzım Hikmet ve Sabahattin Ali gibi yazarlarla yakın ilişkiler kurdu. Türk edebiyatının bu devleri, ilk kez Sertellerin yayınları sayesinde kitlelerle buluştu. Engels ve Lenin gibi düşünürlerin eserlerini Türkçeye çeviren Sabiha, kendi yazılarında da sol düşüncüyü Türkiye okurlarıyla buluşturdu.

Sabiha Sertel, özgürlükçüydü. Çoğu entelektüelin CHP çizgisi dışına çıkmaya cüret edemediği bir dönemde, Kemalizm karşıtı akımları da, Kemalizmin kendisini de aynı dürüstlikle eleştirdi. 1929'da, yazıları yüzünden mahkemeye verilen ilk Türk kadını oldu. En büyük kavgasını, İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de mantar gibi türeyen faşist yayınlara ve politikalara karşı verdi. Faşizmin ne anlama geldiğini ve nasıl tehlikeler barındırdığını bugün bile çoğumuzun kavrayamadığı bir şekilde anladı ve anlattı.

Sabiha Sertel, kadındı. Ataerkilliğini günümüze kadar koruyan bir toplumda sesini duyurabilmek için etrafındaki erkeklerin iki katı kadar cesur, akıllı ve üretken olması gerekti. Kendisini kocası, ailesi ve çocukları üzerinden değil, fikirleri, inançları ve siyasal eylemleri üzerinden var etti. Birçok kadının iş aramaya bile cesaret

edemediği bir ortamda tutuklanmayı, hapse atılmayı, linç edilmeyi ve sürgüne gönderilmeyi göze aldı. Sadece kadınlara değil, özgür ve düşünen bir birey olmak isteyen herkese örnek bir hayat yaşadı.

Sabiha Sertel, Selanikli “dönme” bir ailenin kızıydı. Ama yeni kurulan devletin inşa etmeye çalıştığı ulusa inandı, niceleri gibi aile mazisini ulusal kimliğin içine gömdü. Türkiye’deki azınlıkların sorunlarını büyük ölçüde görmezden geldi. Kadınların ve işçilerin arkasındaydı ama katledilen, sürülen, mallarına el konan gayrimüslimlerin, Kürtlerin, Alevilerin sözcüsü olmadı. Türkiye’nin çokuluslu gerçekliğini, cumhuriyetin ulusal vizyonu ve sosyalizmin sınıfsal vizyonu uğruna görmezden geldi. Bugün yaşasaydı, bu konulardaki tutumunu ilk eleştiren herhalde gene kendisi olurdu.

Sabiha Sertel, sürgündü. 1945’de, devlet himayesindeki dinci ve faşist gruplar, Sertellerin çıkardığı *Tan* gazetesini ve matbaasını imha ettiler. Ama hapse atılanlar, Serteller oldu. 1950’de Türkiye’den ayrıldılar. Nâzım Hikmet’in teşvikiyle, Sovyetler Birliği’nin kontrolündeki Dođu Avrupa’ya geçtiler. Özgürlükçü ve muhalif çizgilerini orada da yitirmeyip bir süre sonra TKP yönetimiyle ters düştüler. Sabiha 1968’de Bakü’de, adeta sürgün içinde sürgünde öldü. Elinizde tuttuğunuz kitabı ölümünden sadece birkaç hafta önce tamamladı. Son zamanlarında bile, bir gün Türkiye’ye dönme umudunu yitirmemişti. Bedeni yerine fikirleri döndü: kitap, 1969’da Türkiye’de yayımlandı.

Sabiha Sertel’in toplumsal ve siyasal eleştirileri, 1945’te ne kadar günceldiyse 2015’te de o kadar güncel. Otoriter bir devlet ve çoğulcu, muhalif güçler arasındaki mücadele, tek parti döneminde neydiyse bugün de aynısı. *Roman Gibi*, bize sadece bu mücadelenin geçmişini öğretmiyor. Bu mücadeleyi veren onurlu, dürüst ve cesur bir bireyin nasıl olması gerektiğini gösteriyor.

David Selim Sayers
San Francisco State Üniversitesi
San Francisco, Kaliforniya
Kasım 2015

Önsöz

Roman Gibi annemin en son yapıtı. En olgun çağında ve ben-
ce en çok özenerek yazdığı kitap. Yazmadan önce ele aldığı dö-
nemlerin gazetelerini okudu, notlar aldı. İkinci Dünya Harbi'nden
sonra Türkiye'den ayrıldığı güne kadar, Osmanlı ve özellikle cum-
huriyet döneminin sosyal siyasi yaşantısını, o akıcı üslubu ile bir
roman gibi hikâye etti. Hikâye etmekle kalmadı, olaylar hakkında-
ki görüş ve tahlillerini de ekledi. Bir doktora tezi gibi, büyük gay-
retlerle yazılan bu yapıt, 1966 sonunda tamamlandı. 1968'de Bakü
Hastahanesi'nde ölümle pençelediği sırada, kitap Türkiye'de basıl-
maktaydı ve annem soruyordu: "Kitabım çıktı mı?"

Kanımcı, Alan Yayıncılık bu eseri tekrar yayımlamakla hem
annemin anısına hem de Türk okuyucusuna, özellikle yeni kuşak-
lara büyük bir hizmette bulunuyor. Çünkü, Sabiha Zekeriya Ser-
tel, Türkiye'nin edebî, sosyal ve siyasi hayatında önemli bir yer
tutan nadir kadınlardan olduğu halde, yeni kuşaklar ne onun edebî
ve siyasi yapıtlarını ne de hürriyet, demokrasi ve bağımsızlık uğ-
runda verdiği büyük savaşı biliyor. Oysa o, 1919'da işgal altındaki
İstanbul'da, Halide Edib'le başladığı bu savaşa, 1950'de Türkiye'yi
terk ettiği güne kadar devam etti. Yurtseverliği hiçbir zaman elden
bırakmayan, cumhuriyet döneminde Babiâli'nin "en cesur" kalemi
olarak tanınan annem, kâh *Resimli Ay*'daki "Cici Anne" sütunuyla
kadın haklarını, sosyal haksızlıkları ele aldı kâh "Savulun Geliyo-
rum" gibi yazılarıyla diktatörlüğe cephe aldı, kâh da harp içinde
Tan gazetesindeki fıkralarıyla Nazizme, faşizme karşı savaştı.

Kanımcı Türk kamuoyu tarafından daha çok tanınmayı ve anıl-
mayı çoktan hak etmiştir.

Montreuil, Aralık 1986

Yıldız SERTEL

Torunum Deniz'e,

Sen sekiz yaşında bir çocuktun. İstanbul'da, Moda'da deniz kenarındaki evin balkonunda, sana renkli, zengin hayallerle dolu Şark masallarını anlatırdım. *Leyla ile Mecnun, Ferhat ile Şirin, Kerem ile Ash...* Sen bunları büyük bir dikkatle dinlerken, mavi gözlerinde alevler yanardı. Masal biter bitmez yerinden fırlar, "Haydi, anneanne, bunu oynayalım," derdin.

Masalı, usta bir rejisör gibi sahneye koyar, bana rolümü verir, kendi rolünü heyecan ve şevkle oynardın.

Senin hayal zenginliğine, sanat belirtilerine bakarak, annene, "Bu çocuk ya bir aktör ya bir rejisör olacak... Çocuğun bu istidadına dikkat edin, körletmeyin," dedim.

Yıllar geçti... Şimdi Amerika'da tiyatro kulüplerinde Shakespeare'i başarıyla oynadığımı duyuyorum. Ben sahnede değil, hayatta küçücük bir rol oynadım. Sana ve okuyucularıma bunu yine bir masal gibi, bir roman gibi anlatacağım...

Gurbetteki hayatımı anlatmanın sırası daha gelmedi. Onu anlatma sırası geldiği zaman, eğer yaşıyorsam, sana ve okuyucularıma bunun da masalını anlatırım.

Savaş dolu bir hayatın hikâyesi...

I

Hayata Giriş

Milli Kurtuluş Savaşı'nın Arifesinde

Yıl 1919. Türkiye, Alman militaristleriyle girdiği harpte yenilmiş. İstanbul, İşgal Kuvvetleri'nin elinde. İngiliz Amiral Harington'lar, Amerikan Amiral Bristol'ler, yönetim mekanizmasına el koymuşlar. Türkiye'yi Birinci Dünya Harbi'ne sürükleyen "İttihat ve Terakki" Partisi'nin kodamanları, Talat Paşalar, Enver Paşalar, Cemal Paşalar, Doktor Nazım ve diğerleri kaçmışlar.

Limanda çeşitli bayraklarla süslenmiş düşman gemileri yatıyor. Yemen'den, Galicya'dan, çeşitli cephelerden katar katar İstanbul'a dönen Mehmetçikler perişan...

Haydarpaşa İstasyonu evlatlarını, kardeşlerini aramaya gelen halkla tıklım tıklım. Dönenler çocuk denecek kadar genç. Bazılarının ayaklarında hâlâ köy çarıkları var. Paltoları yok. Soğukta titriyorlar. Bunlar Arabistan çöllerinde, harp cephelerinde niçin, kimin için dövüştüklerini bilmeden dönüyorlar. Yurttaşlarını yabancı topraklarda bırakmışlar. Gömüldükleri toprak kümesinin üstünde ne bir taş ne kimliklerini belirten bir yazı var. Bunlar, bir harp macerasında harcanmış Anadolu evlatlarıdır.

Bu macerada ölenlerin, yaralananların, kayıpların sayısı belli değil. Yurt içinde açlıktan, hastalıklardan ölenlerin de sayısı belli değil... Bu hesabı sormaya kimsenin dili varmıyor.

Herkes gelecek kaygısında. Bu yıkılıştan sonra memleket ne olacak? Emperyalistler Türkiye'yi paylaşacaklar mı? Herkes bu soruyu soruyor. Emperyalistler, milli bağımsızlığımızın üzerine bir şal örten Sevr Antlaşması'nı hazırlıyorlar. Mütareke anlaşması [Mudanya] 30 Ekim 1918'de müttefikler adına Amiral Galtrop, Türkiye adına Bahriye Nazırı Rauf Bey tarafından imzalanmıştır. Emperyalist devletler ellerindeki bu beratla başkentin kilit noktalarına yerleştiler.

Sokaklarda Senegalli, Hintli, Cavalı sömürge askerleri, çeşit çeşit elbiseleriyle geziyorlar. Bellerinden dizkapaklarına sarkan, renk renk, damalı eteklikleriyle gaydalı, davullu İskoç kıtaları, bir opera sahnesinde oyun verir gibi sokaklardan geçiyorlar. Boğaz'da Rumeli ve Anadolu hisarlarının üzerlerinde işgal ordularının bayrakları dalgalanıyor. Türk bayrağı en geriye asılmış.

Bu matem gününde yüzü gülenler ancak Rumlar... Sokaklarda laterna çalarak dolaşıyorlar. Hiç durmadan şarkı söylüyor, içiyor, nara atıyorlar. Harpte yenilen yurttaşlarına tepeden bakıyorlar. Kadınların çarşafalarını yırtıyor, kızlara saldırıyorlar. Hükümet yok, polis yok.

Memleket derin bir karanlığa gömülmüş. Harp öncesinin neşeli İstanbul'u artık yok. Sokaklar daralmış, insanlar küçülmüş, çehreler soluk; ağırbaşlı, vakarlı memurlar; cüppeli, sarıklı hocalar, işçi, esnaf bütün halk, başları göğüslerine düşmüş, köprünün üstünden geçiyorlar.

Sanki yıkılan imparatorluğun yükünü omuzlarında taşıyorlar. Türk milleti tarihinde ilk defa bağımsızlığını yitirmenin acısını iliklerinde duyuyor.

Kenar mahalleler yoksulluğun somut bir örneği... Bir yanda çullara sarılmış, çıplak ayaklı çocuklar sırtıyor. Öte yanda vagon ticaretiyle milyonlar vuran Topal İsmail Hakkı Paşalar, Bulgur Palaslar¹ kuran harp zenginleri, Viyanalı ar-

1. İstanbul Cerrahpaşa'da bulunan ve milli mimarlık akımının izlerini taşıyan yapı. Birinci Dünya Savaşı sırasında İttihat ve Terakki Cemiyeti Bolu mebusu olan Mehmed Habib Bey'e ait binada "bulgur karaborsası" yapılmış ve adını buradan almıştır. (Y.N.)

tist Miloviç'in sigarasını banknotlarla yakıyorlar. Harp içinde saman ekmeği yiyenlerle, harpte zengin olanlar karşı karşıya. Biri karargâhını Şişli'de, Nişantaşı'nda, İstanbul'un onarılmış semtlerinde, öteki Fatih'in, Aksaray'ın, Cihangir'in fakir mahallelerinde, yangın harabelerine kurmuş.

Kabineler birbiri ardına değişiyor. İzzet Paşa gidiyor. Ferit Paşa geliyor. Ferit Paşa gidiyor. Tevfik Paşa geliyor. Eski Osmanlı paşaları karaya oturmuş imparatorluk zırhlısını yüzdürmek için İngiliz, Amerikan amirallerine, emperyalist devletlere sığınıyorlar. İttihat ve Terakki Partisi'nden yurtta kalanların birçoğu Bekirağa Bölüğü'ne¹ tıklmış. Cezaevinin bir kapısından önceleri İttihatçıların tevkif ettiği Hürriyet ve İtilafçılar² çıkıyor, öteki kapısından Kürt Mustafa Paşa Divanı Harbi'nin tevkif ettiği İttihatçılar giriyor.

Kürt Mustafa Paşa, Harp Divanı emperyalist efendilerine yaranmak, halkı yıldırmaq için bazı İttihatçıları ipe çekiyor.

Yabancı subaylar evleri araştırıyor. Ev sahiplerini sokağa atıyor, içine yerleşiyorlar. Basın, yabancı devletler sansürünün kontrolünde... İngiliz tarafı gazeteler serbest çıkıyor. İngiliz emperyalizminin uşağı Ali Kemal'in gazetesi *Sabah*, *İkdam*, emperyalistleri haklı buluyor. İttihatçılara küfürler savuruyorlar.

Yabancı sermayeye ajanlık eden azınlık sermayedarları. Beyoğlu camekânlarını ilanlarla doldurmuşlar.

"Türk malı almayınız." Köşe başı sarrafları, yabancı subayların dolarlarını, sterlinlerini, drahmilerini Türk parasına çeviriyorlar. Türk parası değerini kaybetmiş. Beyoğlu mağazalarına harbi kazanan devletlerin bayrakları çekilmiş. Rum mağazalarını etekleri kıvrımlı, kırmızı fesli, uzun, mavi püsküllü Evzon³ askerleri bekliyor. Bu, mütarekenin İstanbul'u-

1. Beyazıt'ta, Savunma Bakanlığı'na bağlı siyasi suçlulara ayrılmış cezaevi.

2. "Hürriyet ve İtilaf" İngiliz tarafı, "İttihat ve Terakki" Partisi'ne karşı kurulmuş muhalefet partisi.

3. Yunanistan ordusuna mensup tören kıtası. Özel elbiseleriyle Yunanistan parlamento binası önündeki Meçhul Asker Anıtı'nda nöbet tutan bu askerler Yunanistan'ın bağımsızlığını temsil eder. (Y.N.)

dur. Yıkılmış bir imparatorluğun çöküntüleri içinde ümidini, benliğini kaybetmiş bir milletin İstanbul'u...

Suçlu kimdir?

Herkes birbirine soruyor. Bu yıkılışın suçlusu kimdir? Bunun sonu ne olacaktır? Sırtını İngilizlere dayayan Hürriyet ve İtilaf Partisi önderleri suçu İttihatçılara yüklüyorlar. Alman militarizmine el verip Türkiye'yi Birinci Dünya Harbi'ne sürükleyen İttihatçıların alt tabakaları ise suçu Enver Paşa'ya yüklüyorlar.

Bir tarafta İngiliz Muhipleri Cemiyeti dış politikanın İngiltere'ye dayanmasını savunuyor, öte yandan Wilson Cemiyeti'ni kuran aydınlar, Amerikan mandasından medet umuyorlar. Aydınların büyük bir kısmı kötümser. Bir kısım aydın Türkiye topraklarından bazı tavizler vermekle bağımsızlığımızın korunacağı iddiasında... Sağduyusuyla hareket eden halk, emperyalistlerin artık bağımsız bir Türkiye bırakmayacağı, bağımsızlığı kurtarmak için bir savaş gerektiği inancında...

Türkiye'yi paylaşmaya önceden karar veren emperyalist devletler (İtilaf-ı Müselles Devletleri) Türkiye'nin bu iç durumundan cesaret alıyor, yüzyıllar boyu ekonomi alanında sömürdükleri ülkeyi şimdi paylaşmak, bölge bölge nüfuzları altına almak istiyorlar. Türkiye hiçbir zaman böyle kolayca paylaşılacak, yok edilecek bir duruma düşmemişti. Sultan Vahdeddin saltanatını korumak hesabında... Damat Ferit, Ali Kemal gibi İttihat ve Terakki Partisi'nin politikasına düşman olan, memleketi İngilizlerin boyunduruğu altına sokmaya hazır olanlar, birer uşak gibi İngiliz Amirali Harington'un, Amerikan Amirali Bristol'ün emirlerine boyun eğiyorlar.

İngiltere, Türkiye'yi Mısır gibi nüfuzu altına almak istiyor. Amerika, Türkiye'ye vasi olmak, mandası altına almak için bazı aydınlar arasında kışkırtmalar yapıyor. Başta Halide Edib, gazeteci Ahmet Emin Yalman ve Rauf Ahmet gibi bazı aydınlar İngiltere'ye karşı, Amerikan mandasını üstün görüyor, Amerika'nın emperyalist olmadığını iddia ediyorlar. Amerikan mandası altında sömürülen Filipin'i, Güney Amerika

memleketlerini görmemezlikten geliyor; Amerika'nın demokrasi getireceğini ileri sürüyorlar. Bu inançla İstanbul'da bazı yazarlar, gazeteciler, hukukçular, 1918'de Wilson Cemiyeti'ni kurmuşlar. Türkiye'nin parçalanma tehlikesi karşısında, gözlerini Wilson prensiplerine dikmişler, böylelikle imparatorluğu yıkılıştan kurtaracaklarını umuyorlar.

Halide Edib Adivar bu durumu hatıralarında¹ şöyle anlatıyor:

Basın temsilcileri *Vakit* gazetesinin bürosunda toplanmışlardı. Başkan Wilson'a gönderilecek memorandumunu konuşuyorlardı. Memorandum, Amerika'nın Türkiye'ye ekonomik ve mali yardım yapmasını, uzmanlar ve kadrolar göndermesini, yeni bir rejim kurmak, iç reformlar yapmak için Türkiye'ye son bir şans verilmesini istiyordu. Her taraftan istilacılara karşı birleşme isteği yükseliyor, teşkilatlar kuruluyordu. 1919 Haziran'ında Ahmet Paşa'nın² başkanlığı altında "Milli Blok" kuruldu. Memleketin tanınmış insanları, yani eski başbakanlar, genelkurmay başkanları bu teşkilata girdiler. Herkes bir çıkış yolu arıyordu. Milli Liberaller, Barış ve Selamet gibi yeni yeni partiler kuruluyor, Milli Kongre adıyla meydana gelen teşkilat, kongre binasında Doktor Esat Paşa'nın kuruculuğu altında toplanıyordu. Bunların bütün çalışmaları, "toplandılar, konuştular ve dağıldılar," sözleriyle belirtilebilir. Politika bakımından önemli olan teşkilat "Karakol" teşkilatı, İttihatçılardan Kara Vasıf Bey'in başkanlığı altında kurulmuştu.³

O zaman İstanbul'da yapılan bu çalışmalar, bir Milli Kurtuluş Savaşı'na zemin hazırlıyordu. Anadolu'da da yer yer teşkilatlar kurulduğu haberleri geliyordu.

1. *The Turkish Ordeal* İngilizce basılmıştır.

2. Ahmet Rıza, Abdülhamid'in zorbalığı karşısında Avrupa'ya kaçan, hürriyet için savaşan bir vatanseverdi.

3. *The Turkish Ordeal*, s. 19-20.

Roman Gibi, hayatı bu adı fazlasıyla hak eden bir kadının, Sabiha Sertel'in hayatını anlatıyor. 1895'te Selanik'te başlayan yolculuğu 1968'de Sovyetler Birliği'nde, Bakü'de son bulan Sabiha Sertel, Türkiye basın ve yayın dünyasının en güçlü ve dirençli isimlerinin başında geliyor.

"Cins bilinci"nin yanında "sınıf bilinci"ne de sahip olan Sabiha Sertel, bu "son" kitabında, Türkiye'de bir kadın olarak gazetecilik yapmaya çalışmanın, ifade özgürlüğünü savunmanın, günümüzde de örneklerine hâlâ ne yazık ki rastladığımız gibi ne denli zor ve çetin olduğunu gösteriyor.

4 Aralık 1945'te gerçekleşen Tan Matbaası Baskını'nın ardından yurtdışına gitmek zorunda kalan Sabiha Sertel, İkinci Dünya Savaşı döneminde faşizme ve Nazizme karşı yürüttüğü amansız mücadelesi ve eğilmez kalemiyle Türkiye basın tarihinin en önemli isimleri arasındadır.

"Bu satırları yazarken 32 sene memleketime hizmet için yaptığım çalışmaları hatırlıyor, ödevini yapmış bir insanın rahatlığını duyuyorum. Bugün aynı davalar uğrunda savaşan kardeşlerime büyük başarılar dileyerek roman gibi olan bu hatıraları bitiriyorum."

